

ВІДГУК

офіційного опонента доктора економічних наук, професора
Пилипова Віталія Володимировича на дисертаційну роботу
Ломаки Євгенія Анатолійовича на тему «Механізм оптимізації оподаткування
фізичних осіб в національній економіці України», подану до захисту на здобуття
наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю
08.00.03 – економіка та управління національним господарством

Актуальність теми дослідження. Масштабні зміни у суспільстві та економіці призводять до структурної трансформації всіх форм та способів діяльності, що вимагає застосування оптимізаційних підходів та методів з метою найскорішої адаптації до нових умов функціонування. Наразі є недостатнім застосування тільки економічних критеріїв та методів дослідження, необхідно враховувати чинники іншого характеру, що визначають внутрішні аспекти життя сучасного суспільства, формальної та неформальної сторін функціонування національної економіки. Зважаючи на міждисциплінарний характер теми дослідження та низки вже розроблених з цього приводу наукових праць, констатовано недостатність уваги формуванню комплексного підходу до розвитку механізму оптимізації оподаткування, зокрема доходів фізичних осіб, який є одним із найбільш суперечливих у наслідок одночасного прояву позитивних та негативних ролей податків.

Надзвичайної актуальності набувають запропоновані автором дослідження щодо розвитку положень оптимізації механізму оподаткування в Україні, які полягають у з'ясуванні ролі, значення й місця податкової системи та її елементів, як основного інструменту збалансування інтересів суб'єктів оподаткування, враховуючи полярність цілей їх діяльності.

Хід, постановка завдань і теми дослідження визначають авторський підхід до вирішення складної проблеми оптимізації оподаткування в структурі національної економіки, що зумовлює виникнення нового напрямку у розвитку економічної теорії. Наукова та практична цінність основної гіпотези автора підтверджена обґрунтованими та достовірними результатами в межах об'єкта, яким виступив процес удосконалення механізму оптимізації оподаткування

доходів фізичних осіб та його елементів у національній економіці та предмету, що представлений теоретико-методичними положеннями та практичними рекомендаціями з удосконалення механізму оптимізації оподаткування доходів фізичних осіб у національній економіці.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами.

Дисертацію виконано відповідно до плану держбюджетної науково-дослідної теми Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна, що підтверджено документально, за темами: «Фінансова поведінка суб'єктів господарювання в умовах кризових явищ і ризиків», у рамках якої автором досліджено ефективність реформування податку на доходи фізичних осіб, обґрунтовано критерії оптимізації оподаткування доходів фізичних осіб у національній економіці, розроблено комплекс управлінських рішень щодо оптимального функціонування податкової системи України; «Стратегії інноваційного розвитку національної економіки в умовах глобалізації», у межах якої здобувачем досліджено проблему оптимального оподаткування доходів фізичних осіб у національній економіці та проведено порівняльний аналіз розвитку податкових систем в економічно розвинутих країнах, розроблено рекомендації для національної економіки.

Основні наукові результати дослідження, їх наукова новизна, ступінь обґрунтованості та достовірності. До найбільш суттєвих результатів дисертаційної роботи, які в сукупності вирішують науково-практичне завдання обґрунтування теоретико-методичних положень та практичних рекомендації щодо вдосконалення механізму оподаткування доходів фізичних осіб у національній економіці як інструменту реалізації соціальної політики держави, можуть бути віднесені наступні результати.

удосконалено:

– механізм оптимізації оподаткування доходів фізичних осіб у національній економіці. При реалізації механізм дає змогу обґрунтувати шляхи підвищення ефективності оподаткування доходів фізичних осіб та заходи щодо забезпечення оптимального функціонування податкової системи в національній економіці;

– методичний підхід до обґрунтування ефективної ставки податку на доходи

фізичних осіб. Підхід реалізовано засобами дослідження та моделювання рядів динаміки обсягів бюджетних надходжень від оподаткування доходів фізичних осіб. У результаті розроблено сценарії визначення оптимальної ставки податку на доходи фізичних осіб з урахуванням соціальної справедливості, завдань зміцнення стійкості національної економіки;

– методичний підхід до прогнозування впливу обсягів податкових надходжень на показники національної економіки, практична реалізація якого визначає сценарії розвитку податкової системи (зміни її стану);

набуло подальшого розвитку:

– теоретичні основи побудови ефективної системи оподаткування доходів фізичних осіб на основі забезпечення балансу між фіскальною достатністю й досягненням сталого економічного розвитку національної економіки;

– напрями забезпечення оптимального співвідношення значень податкових ставок та обсягів бюджетних надходжень та шляхи вдосконалення механізму оптимізації оподаткування доходів фізичних осіб у національній економіці;

– методичний підхід до дослідження динаміки обсягів податкових надходжень економічно розвинених країн та обґрунтування шляхів оптимізації обсягів податкових надходжень національної економіки.

Таким чином, наукові положення, висновки та рекомендації, що представлені в дисертації, в достатній мірі є обґрунтованими та достовірними, мають наукову цінність для економічної теорії та практики. Теоретичним підґрунтям авторських наукових положень стали праці провідних фахівців в галузі дослідження проблем оподаткування та розвитку національної економіки. Дослідження проводилися із залученням широкої інформаційної бази, а саме: закони та нормативні акти, постанови Верховної Ради України, укази Президента України, постанови Кабінету Міністрів України, інші нормативно-правові акти України, Податкові кодекси розвинутих країн, матеріали Державної служби статистики України, Національного банку України, Міністерства фінансів України, рейтингових та аналітичних агентств, розробки автора.

Для вирішення поставлених у дослідженні завдань автор використовував

різноманітний інструментарій наукового дослідження: індукції, дедукції, аналізу, синтезу, узагальнення, абстрагування, уточнення, термінологічного аналізу, аксіоматичний, трендовий аналіз, структуризації, експертного оцінювання, SWOT-аналіз, спостереження, вимірювання, розрахунковий, трендовий аналіз, узагальнення, статистичний, таксономічний, регресійний аналіз, стратегічний аналіз, гіпотетико-дедуктивний, критичний аналіз, концептуалізацію, таксономічний, імітаційне моделювання, регресійний аналіз. Перевагою у роботі є застосування синтезу методологічних підходів до вирішення поставлених завдань, зокрема: функціонального, системного та процесного. Зазначене підкреслює достовірність та ґрунтовність отриманих наукових результатів.

Практичне значення результатів дослідження. Практична цінність результатів дослідження визначається тим, що наукові розробки здобувача доведено до рівня конкретних заходів і рекомендацій, використання яких в практичній діяльності суб'єктів оподаткування (влади, контролюючих органів, платників податків, владних структур) забезпечить ефективність та результативність механізму оптимізації оподаткування у довгостроковій перспективі з урахуванням суспільної згоди.

При цьому практична значущість результатів дослідження визначається відповідними науково-прикладними результатами, які впроваджено у практичну діяльність Державної податкової служби України, а саме:

- Офісу великих платників податків державної податкової служби України (довідка № 1401-20 від 12.02.2020) – для прогнозування впливу обсягів податкових надходжень на національну економіку, обсягів інвестицій, національного доходу й отримання прогнозних сценаріїв розвитку податкової системи національної економіки;

- Департаменту економічної політики та стратегічного планування Одеської обласної державної адміністрації (довідка № 051-15/0220 від 20.02.2020) при формуванні схеми механізму оптимізації оподаткування доходів фізичних осіб, обґрунтовано обсяг неоподаткованого мінімуму й значення податкової ставки з урахуванням стану національної економіки та її соціальної сфери, сформовано комплекс управлінських рішень щодо оптимального функціонування податкової

системи національної економіки;

- Головного управління державної податкової служби України у м. Києві (довідка № 4115/20 від 10.03.2020), зокрема для вирішення завдань управління оподаткуванням фізичних осіб у національній економіці, побудови механізму оптимізації оподаткування доходів фізичних осіб, визначення шляхів забезпечення оптимізації оподаткування доходів фізичних осіб.

- Харківському національному університеті імені В. Н. Каразіна Міністерства освіти і науки України при викладанні дисциплін «Фінанси», «Податкова система», «Економіка суб'єктів господарювання», «Фінансовий ринок», «Регіональна економіка» (довідка № 0401-140 від 24.06.2020).

Оцінка публікацій. Основні положення й висновки дисертації викладено в 11 наукових працях, з них: 5 – статті в наукових фахових виданнях України, включених до міжнародних інформаційних і наукометричних баз; 6 – матеріали конференцій. Загальний обсяг публікацій становить 9,2 д. а., з яких 8,3 д. а. належить особисто автору. Внесок автора в опубліковані колективні наукові роботи конкретизовано у списку публікацій. Отримані нові наукові положення, висновки і рекомендації повною мірою висвітлено у наукових публікаціях здобувача.

Апробація результатів дослідження. Положення дисертаційної роботи достатньо обговорені і пройшли необхідну апробацію. Основні теоретичні, методичні, практичні положення і результати дисертації доповідалися на 6 конференції. Тематика конференцій відповідає науковому напрямку спеціальності 08.00.03 – економіка та управління національним господарством, географія місць проведення конференцій є достатньо широкою.

Відповідність дисертації встановленим вимогам. Аналіз змісту дисертації дає підставу визначити, що вона є закінченим самостійним дослідженням, яке має значну наукову та практичну цінність для вирішення науково-практичного та методичного завдання удосконалення механізму оподаткування доходів фізичних осіб у національній економіці як інструменту реалізації соціальної політики держави на рівні теорії, методів та практики.

За своєю структурою, обсягом та оформленням дисертація відповідає вимогам Порядку присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання

старшого наукового співробітника. Автор є безпосереднім ініціатором проведення наукового дослідження, ним самостійно сформульовано і обґрунтовано теоретичні розробки, висновки і рекомендації, а також здійснено керівництво практичним впровадженням результатів дисертаційної роботи.

Відповідність автореферату змісту дисертації. Наведені в дисертації наукові результати повністю відображені в авторефераті. Матеріал автореферату та дисертації викладено чітко, послідовно та лаконічно. Ілюстративний матеріал сприяє зрозумінню й оцінюванню основних ідей роботи.

Стиль та мова викладення результатів дослідження. Дисертаційну роботу характеризує науковий стиль, послідовність, ґрунтовність та логічність викладення матеріалу. В дисертації аргументовано розкриті всі положення та результати, що характеризують наукову новизну та виносяться автором на захист. Дисертація викладена грамотно, з дотриманням вимог, що висуваються до кандидатських дисертацій.

Дискусійні положення та недоліки дисертаційної роботи.

1. У підрозділі 1.1 дисертації автором досліджено і систематизовано принципи оподаткування, проте, відповідно до предмету дослідження варто було б більше приділити уваги принципам оподаткування саме доходів фізичних осіб національної економіки.

2. Недостатньо дослідженими залишилися інновативні форми формування податкової культури фізичних осіб як платників податків, зокрема, незрозуміло, яким буде тип їх поведінки, як її дослідити, якщо держава застосує податкові медіації з подальшою їх оптимізацією. Як даний аспект враховано в удосконаленому механізмі оптимізації оподаткування доходів фізичних осіб національної економіки.

3. На рис. 3.3. «Механізм оптимізації оподаткування з погляду функціонального підходу» зазначена адаптивна і регулятивна система функцій, проте, автором не наведена їх характеристика чи зміст у роботі, що потребує окремого пояснення. Також, не вважаю коректним сукупність або множину функцій представляти як систему. Доцільно було б демаркувати конкретні макропоказники-регулятори, які характеризують стан розвитку національної

економіки, формування податкового механізму та макроструктурні зміни.

4. Потребує уточнення, чому серед суб'єктів оподаткування при реалізації удосконаленого механізму оптимізації оподаткування враховуються інтереси лише платників податків та держави. Лише частково приділено увагу контролюючим органам та не враховано інтереси податкових агентів, які також відіграють вагомий роль в оподаткуванні доходів фізичних осіб національної економіки.

5. Потребує обґрунтування доцільності одночасного застосування функціонального, системного, процесного підходів для обґрунтування та подальшого удосконалення механізму оптимізації оподаткування доходів фізичних осіб з точки зору реальності реалізації. Крім того, доречно пояснити, які інструменти реалізації удосконаленого механізму оптимізації оподаткування доходів фізичних осіб, що представлені у підрозділі 3.3 дисертації, відповідають функціональному, системному, процесному підходам.

6. Дослідження впливу обсягів податкових надходжень на національну економіку обмежено лише показниками обсягів інвестицій та національного доходу, що лише частково формує уявлення про здійснений вплив. Крім того, доречно було б дослідити та рекомендувати оптимізаційні заходи щодо структури формування обсягів податкових надходжень від податку на доходи фізичних осіб. Вагомий аспект щодо нормативів зарахування в бюджети, а також структури розподілу обсягів податкових надходжень, лишилися поза увагою дослідника.

7. Табл. 3.7 дисертації, де побудовано кластери за показником ефективності адміністрування податків розвинутих країн за допомогою методу к-середніх. У роботі не пояснено, чому, поміж інших, обрано саме метод к-середніх. Є окремі неточності у формулюванні понятійно-категоріального апарату в частині «кластерних моделей», де за змістом наведено лише кластери, а не моделі. Твердження автора, що результати кластерізації «забезпечать ефективність податкової політики» потребує додаткового обґрунтування.

8. У табл. 3.8 дисертації наведено сценарії розрахунку значення оптимальної ставки оподаткування обсягів надходів фізичних осіб в Україні.

Автор рекомендує збільшення граничного споживання та еластичності обсягів податкових надходжень, що вважаю досить обмежено, враховуючи значну кількість соціально-економічних факторів, що здійснюють вплив на обсяги податкових надходжень до бюджету країни. В той же час, рекомендація підтримувати різницю між надходами та звичайними доходами фізичних осіб у три рази вважається складно реалізованою. Потребує окремого пояснення, наразі розрив у доходах фізичних осіб сягає кілька разів, яким чином автор пропонує зменшити розрив у доходах, також враховуючи те, що їх частка формується з тіньового сектору економіки.

Втім, зазначені зауваження не знижують загальної позитивної оцінки та цінності отриманих у дисертаційній роботі результатів.

Загальний висновок до дисертаційної роботи. Дисертаційна робота Ломаки Євгенія Анатолійовича представляє собою завершене дослідження, в якому отримано нові науково-практичні та теоретико-методичні результати, що в сукупності формують фундамент оптимізації оподаткування в Україні. Дисертацію оформлено відповідно встановлених вимог, зміст дисертації відповідає паспорту спеціальності. Дисертаційна робота Ломаки Євгенія Анатолійовича на тему «Механізм оптимізації оподаткування фізичних осіб в національній економіці України» відповідає п.9, п.11, п.12, п.14 «Порядку присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника», а її автор заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.03 – економіка та управління національним господарством.

професор кафедри регіоналістики і туризму
ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені
Вадима Гетьмана» МОН України, м. Київ
доктор економічних наук, професор

В.В. ПИЛИПІВ

